

יוסף עופר

תגובה

תודה לא' ארנד על הערותיו. בהזדמנות זאת ברצוני לתקן פרט נוסף במאמרי הנזכר. ניסיתי להוכיח בו כי מנהגו של החזקוני בקריאת התורה היה לקרוא את פרשת "ותכל", והבאתי מקורות למנהג זה (עמ' 80). אלא שדרכו של החזקוני להביא חלקים נרחבים מפירושו מדברי אחרים, ולעתים הוא מביא אותם בלשונם או בלשון קרובה. ואף כאן: הפירוש כולו, והזכרת פרשת "ותכל" בכלל, הוא מובאה מדברי ר' יוסף בכור שור:

מגדים טו (מרחשוון תשנ"ב)

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

"וואע"פ ששם משה הבדים בארון **כדכתיב בו ותכל** ופרשת נשא כתיב 'אהרן ובניו יבאו' וכתב שם גבי ארון 'ושמו בדיו' אלמא שהוסרו..."
(פירוש ר' יוסף בכור שור לחמישה חומשי תורה, מהדורת א' ילינק, ליפציג, תרט"ו [דפוס-צילום, ירושלים, תשל"ח], עמ' 139, לשמות כ"ה, טו).

המהדיר מצביע בהערותו שם על "ותכל" בשמות לט, לב, אך אינו מסביר את פשר ההפניה למקום זה. צריך, כנראה, לתקן: "כדכתיב בפ' ותכל". ומכל מקום זהו המקור לפירוש החזקוני, וממילא גם המקור להזכרת פרשת ותכל.

והערה נוספת: לאחרונה פרסם א' גרוסמן מאמר על כתב-יד לייפציג 1 וחשיבותו למחקר הנוסח של פירוש רש"י לתורה (א' גרוסמן, 'הגהות ר' שמעיה ונוסח פירוש רש"י לתורה', תרביץ ס [תשנ"א], עמ' 67-98). במאמר זה הובאו תצלומי שתי מפות שהיו כלולות בעיקרן בפירוש רש"י, והן מציגות את גבולות הארץ ואת מסעי בני ישראל (ראה שם, עמ' 94 ודיון בעמ' 86). נראה שמפות אלו שימשו מקור השראה לחזקוני, ששרטט מפה כוללת אחת ובה גבולות הארץ ומסעות בני ישראל שבפרשת חוקת ושבפרשת מסעי (ראה במאמרי, עמ' 76-77). אחד היסודות ששאל החזקוני מרש"י הוא דרך כתיבת הפסוק "וילך במדבר ויסב את ארץ אדום ואת ארץ מואב ויבא ממוזרח שמש לארץ מואב" (שופטים י"א, יח). פסוק זה נכתב בצורת זווית, לאורך הפאות הדרומית והמזרחית של המפה, בהתאם לתוכנו¹.

1 אוסיף פה עוד כמה הפניות למונח חז"ק בפירוש החזקוני שמצאתי לאחר פרסום המאמר (ראה עמ' 70, הערה 7): בראשית, ט"ז; ה; י"ח, ב (כתשובה מוצע תיקון גרסה); י"ח, טז; מ"ח, ז; נ, יג; שמות, י, כב.